

ред. Ю.А. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1989. – 128 с. *Тарасова Е.* Хамелеон британской литературы / Екатерина Тарасова // Иностранная литература. – 2002. – № 7. – С. 266-269. *Тарасова И. А.* Категории когнитивной лингвистики в исследовании идиостиля [Электронный ресурс] / И. А. Тарасова // Вестник СамГУ. – 2004. –

№ 1 (31). – Режим доступа к вестнику : www.russian.slavica.org. *Фоменко Е.Г.*

Лингвотипологическое в идиостиле Джеймса Джойса: автореф. дис. на соиск. уч. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.04 —Германские языки // Е.Г. Фоменко ; Белгородский государственный университет. – Белгород, 2006. – 41 с. *Barnes, J. A* History of the World in 10 ½ Chapters / Julian Barnes. – New York: Vintage Books, 1989. – 308 p. (Н). *Semino, E.* A Cognitive Stylistic Approach to Mind Style in Narrative Fiction / Elena Semino // Cognitive Stylistics. – 2002. – P. 95-122.

БОГАТИРЬОВА Є.В.

(Приазовський держ. тех. ун-т)

СТРАТЕГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

The issue of defining a speech strategy as a communicative and pragmatic implementation of communicators' intentions is analyzed. The typology of speech strategies is studied from the point of view of their use in the political discourse. The peculiarities of strategic organization of a political discourse are defined.

Keywords: *strategy, speech strategy, goal, motive, political discourse.*

Проблема впливу на свідомість та емоції давно є предметом дослідження лінгвістів, філософів, соціологів. У ХХІ столітті питання вивчення факторів, що впливають на рішення і вибір, набуло особливої значимості.

В останні роки намітилася тенденція опису комунікативних стратегій і тактик в різних дискурсах. Це свідчить про те, що вже сформована певна теоретична база, що дозволяє перейти до створення загальної типології стратегій і виявлення особливостей реалізації стратегій в різних типах дискурсу [Антонова 2007, с. 12]. Поштовх лінгвістичним дослідженням, пов'язаним із проблемами стратегічної організації політичного дискурсу, дала необхідність у виявленні ефективних технологій впливу на суспільну свідомість.

Дане дослідження присвячене аналізу стратегічних параметрів політичного дискурсу.

Актуальність даного дослідження визначається рядом факторів, найважливішими з яких є наступні:

– співвідношення репертуару стратегій з політичним типом дискурсу дозволяє отримати нові значимі результати в дослідженні функціонального аспекту мови;

– відсутній цілісний системний опис політичного дискурсу в плані реалізації в ньому специфічних мовленнєвих стратегій.

Об'єктом роботи є мовленнєві стратегії як комунікативно-прагматична реалізація інтенцій комунікантів, а предметом - особливості їх вживання у політичному дискурсі.

Метою роботи є розглянення мовленнєвих стратегій як категорії, що визначається мотивами та цілями комунікантів, аналіз класифікації мовленнєвих стратегій та окреслення особливостей їх вживання у політичному дискурсі.

Досягнення даної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- окреслення мовленнєвої стратегії як комунікативно-прагматичної реалізації інтенцій комунікантів;
- дослідження типології мовленнєвих стратегій з точки зору їх вживання у політичному дискурсі;
- визначення особливостей функціонування мовленнєвих стратегій у політичному дискурсі.

Методи й прийоми дослідження підпорядковані завданням роботи та зумовлені специфікою аналізованого об'єкта. Застосовано описовий метод у його дедуктивній та індуктивній спрямованості, прийоми лінгвістичного спостереження, класифікації та систематизації.

Теоретична значущість роботи полягає у спробі систематизації типології мовленнєвих стратегій у взаємозв'язку із аналізом особливостей їх функціонування у політичному дискурсі.

Практична значущість роботи визначається можливістю використання отриманих результатів при розробці лекційних та практичних занять з курсів прагмалінгвістики, теорії мовної комунікації, риторики.

Об'єкт нашого дослідження, мовленнєві стратегії, являють собою стратегії, які відносяться до сфери мовленнєвих дій. О.С. Іссерс визначає мовленнєві стратегії як комплексний мовленнєвий вплив, метою якого є контролювання оптимального рішення комунікативних завдань мовця [Іссерс 2003, с. 102]. Мовленнєву стратегію можна трактувати як здатність індивіда використовувати мову для досягнення глобальних комунікативних цілей з опорою на загальні світоглядні орієнтири, як комунікативно-соціальну за своєю природою єдність чинників свідомості, мислення, мови / мовлення [Фролова 2009, с. 85].

Мовленнєва стратегія є прагматичною категорією, оскільки відображає цільову установку автора, а для прагматики характерним є уявлення про мову як про певну систему знаків, які можна використовувати з певною метою [Миронова 2000, с. 164]. Добре відомо і неодноразово обґрунтовано, що у будь-якій одиниці мовленнєвого спілкування комуніканті переслідують певні немовленнєві цілі, які регулюють діяльність співбесідників [Блакар 1987, с. 113].

Узагальнюючи вищенаведене, можна визначити мовленнєву стратегію як комунікативно-прагматичну реалізацію інтенцій комунікантів, яка проявляється у комплексному мовленнєвому впливі, ціллю якого є контролювання оптимального рішення комунікативних завдань мовця.

Мовленнєва стратегія визначає семантичний, стилістичний та прагматичний вибір мовця, у аналізі механізму реалізації якого у політичному дискурсі полягає **перспектива** дослідження.

Аналіз стратегічної організації політичного дискурсу ґрунтується на визначенні класифікаційної ієрархії мовленнєвих стратегій, яка здебільшого ґрунтується на розмежуванні цілей та мотивів, що лежать у їх основі.

Треба зауважити, що політичний дискурс неоднорідний: у ньому виділяється газетний дискурс друкованих ЗМІ, усний журналістський дискурс на радіо і телебаченні і усний політичний дискурс самих політиків, до якого включаються усний публічний виступ політика в передвиборних дебатах, у ток-шоу, в різного роду телеінтерв'ю, мовлення в умовах «прямої лінії», програмна мова, інавгураційній мова [Паршина 2005, с. 16]. Вибір тієї чи іншої стратегії у політичному дискурсі, як і ефективність її вживання, залежить від ситуації спілкування, типу політичного дискурсу, врахування мовцем особливостей адресата, типу мовленнєвої культури і типу мовленнєвої особистості політичного лідера.

Браун та Левінсон виділяють два типи мотивів - прагнення індивіда «зберегти обличчя» та «зберегти свою територію», відповідно до чого виділяються стратегії ввічливості та антиетикетні стратегії (стратегії агресії). Варто зауважити, що, хоча стратегічний напрямок агресії є домінуючим керунком дослідження стратегічної організації політичного дискурсу, стратегії ввічливості, спрямовані на «збереження обличчя» мовців, також є важливою складовою цього різновиду дискурсу, оскільки відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення до адресанта, передаючи інформацію про прагнення учасників спілкування до контакту, спрямованість на безконфліктність спілкування й дотримання прийнятих норм [Brown, Levinson 1987, с. 232].

Ділард, Сегрін та Харден виділяють два типи цілей, які відображають також мотиви людської діяльності: бажання бути ефективним (тобто реалізувати комунікативну інтенцію) та необхідність пристосуватися до ситуації. Розмежування двох типів цілей знаходить відображення у типології мовленнєвих стратегій, які поділяють відповідно на основні та другорядні [Dillard, Segrin, Harden 1989, с. 35]. Розподілення ролей основних та другорядних стратегій в значній мірі визначається типом дискурсу. Акцентування основних стратегій є більш притаманним письмовій формі політичного дискурсу та іншим типам політичного дискурсу, в яких особистість адресанта відходить на задній план, а реципієнт є невизначеним.

Одним із найважливіших параметрів у моделі мовленнєвої комунікації є установка на кооперацію або відсутність даної установки, що дозволяє поділити мовленнєві стратегії на кооперативні та некооперативні [Иссерс 2003, с. 70]. Останні є визначальними для політичного дискурсу, оскільки сутність політики складає боротьба за владу конфлікуючих сил і спілкування у політичній сфері відбиває ситуацію цієї боротьби, а політичний дискурс служить її інструментом [Чорба 2007, с. 11].

З функціональної точки зору виділяють основні, або семантичні, (у процесі комунікативної взаємодії є найбільш значущими з точки зору ієрархії мотивів і цілей [Антонова 2007, с. 14]) та допоміжні (сприяють ефективній організації діалогової взаємодії, оптимальному впливу на адресата [Антонова 2007, с. 14]) стратегії, які, у свою чергу, поділяються на прагматичні, діалогові та риторичні.

До семантичних стратегій відносять стратегії, що позначають конкретний «керунок» впливу на світогляд та поведінку адресата, причому реляційний каркас семантичних стратегій є в логіко-когнітивному аспекті універсальним для всіх мов [Кучерова 2005, с. 9]. Виділяють такі семантичні стратегії, як стратегія дискредитації (нападу) (Иссерс О.С., Паршина О.Н.), підкорення, вмовляння (Иссерс О.С.), невпевненості (Ярхо А.В.), впливу (Антонова Ю.А.), неправди (Пироженко О.Г.), ідентифікації, маніпулювання, створення іміджу (Славова Л.Л., Паршина О.Н.), самозахисту, переконання, боротьби за владу, утримання влади, агітації (Паршина О.Н.), редукціонізму (Миронова П.О.), аргументації (Зигманн Ж.В.), ввічливості, агресії (Brown P., Levinson S.), конфлікту (Гулакова І.І., Ланских А.В.) та інші.

У політичному дискурсі як у персуазивному дискурсі із високим ступенем стратегічності у тій чи іншій мірі реалізується майже весь спектр семантичних стратегій.

Прагматична стратегія несе в собі умову оцінювання, при цьому прагматична установка виражається прагматичною стратегією на всіх рівнях мови тексту [Пешкова 2003, с. 73]. До прагматичних стратегій відносять стратегію самопрезентації (Иссерс О.С., Паршина О.Н.), статусні та рольові стратегії, емоційно-налаштувальні стратегії (Иссерс О.С.), як то стратегія створення психологічної напруги, стратегія пробудження співчуття (Антонова Ю.А.), позиціонування (Вострова С.В.), стратегію формування емоційного настрою адресата (Антонова Ю.А.), актуалізації нової інформації, управління увагою адресата (Токарева П.В.) та інші. При реалізації прагматичних стратегій у політичному дискурсі адресант виступає у прагматично обумовленій ролі - такій, якої вимагає політичний тип тексту. Ця роль полягає, зокрема, у цілеспрямованому розрахунку на формування бажаного іміджу, відповідного емоційного настрою аудиторії [Миронова 2000, с. 164]. Прагматичні стратегії посідають у політичному дискурсі ключову позицію, адже у політичному дискурсі стратегія, поряд із іншими факторами працює на формування задуманого політиком іміджу. Політик, як правило, вибирає для себе роль та відповідну їй мовленнєву "маску" [Иссерс 2003, с. 198].

Серед діалогових стратегій виділяють стратегію моніторингу розуміння інформації, що повідомляється адресатом, стратегію контролю за темою [Иссерс 2003, с. 108] (стратегію наведення теми [Токарева 2005, с. 200]). Треба зазначити, що у даній класифікації сутність діалогових стратегій відрізняється від тієї, якою їх наділяє ван Дейк, протиставляючи діалогові стратегії когнітивним. [Дейк 1989, с. 163]. Здебільшого ціллю діалогових стратегій у політичних дебатах є привернення уваги до інформації, сприйняття якої є вигідною для адресанта та відвернення уваги співрозмовника або третіх осіб від того, що не сприяє досягненню прагматичної мети мовця. Оскільки діалогові стратегії притаманні переважно усвідомленій стратегічній поведінці, у їх вживанні ключову роль відіграє комунікативна компетенція співрозмовників.

Серед риторичних стратегій, націлених на ефективну реалізацію прийомів та технік ораторського мистецтва з метою підвищення перлокутивної сили

висловлювання, виділяють стратегії драматизації, стратегії привернення уваги [Иссерс 2003, с. 108]. Риторичні стратегії, у зв'язку зі складністю мовних форм їх вербалізації, вживаються переважно у письмових формах політичного дискурсу. Підкреслення важливості змісту досягається у першу чергу різними доречними структурами повідомлень/текстів, такими, як ієрархічна організація, певне розташування і послідовність (заголовки, введення, розмір самого повідомлення і т.д.) [Кучерова 2005, с. 12].

Таким чином, аналіз теоретичного матеріалу, по-перше, не виявив чіткої класифікації мовленнєвих стратегій (так, О.Г. Пироженко виділяє стратегію неправди у окрему стратегічну одиницю [Пироженко 1998, с. 152], у той час як Л.Л. Славова розглядає її як різновид стратегії фактологічного маніпулювання у комплексі зі стратегіями перебільшування, недомовки, створення референційної невизначеності [Славова 2004, с. 234]), і по-друге, показав, що для політичного дискурсу в цілому характерним є вживання широкого спектру стратегій, а вибір тієї чи іншої стратегії залежить від багатьох факторів, як то ефективність її вживання, ситуація спілкування, тип політичного дискурсу, врахування мовцем особливостей адресата, тип мовної культури і тип мовної особистості адресанта.

Література

- Антонова Ю.А.* Коммуникативная стратегия создания психологического напряжения в публицистических текстах о террористических актах / Ю.А. Антонова // *Linguistica Juvenis: Лингвокультурология. Дискурс. Лингвометодика: Сборник научных трудов молодых ученых. Выпуск 9.* - Екатеринбург, 2007. - С. 9-18. *Блакар Р.М.* Язык как инструмент социальной власти // *Язык и моделирование социального воздействия.* М., 1987. С. 88-124. *Вострова С. В.* Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / С. В. Вострова. - К., 2003. - 16 с. *Дейк ван Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация / Дейк ван Т. А. ; [пер. с англ. ; сост. Петров В.В. ; под ред. Гарасимова]. - М. : Прогресс, 1989. - 310 с. *Гулакова И.И.* Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01, 10.02.19 : Орел, 2004 152 с. РГБ ОД, 61:04-10/968. *Зигманн Ж.В.* Структура современного политического дискурса (Речевые жанры и речевые стратегии) : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 : Москва, 2003. - 239 с. РГБ ОД, 61:04-10/181-3.
- Иссерс О. С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Иссерс О. С. - [2-е изд., стереотип.]. - М. : USSR, 2003. - 284 с. *Кучерова О.О.* Плани змісту та повідомлення британського газетного новинного дискурсу (початок ХХІ століття): Автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.01.08 /; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л., 2005. - 20 с. - Укр. *Ланских А.В.* Речевое поведение участников реали-шоу: коммуникативные стратегии и тактики : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.01 / Ланских Анна Владимировна; [Место защиты: Ур. гос. ун-т им. А.М. Горького]. - Екатеринбург, 2008. - 183 с. : ил. РГБ ОД, 61:08-10/737. *Миронова П.О.* Коммуникативная стратегия редуционизма в политическом дискурсе // *Язык. Человек. Картина мира.* - Ч.1. - Омск: ОмГУ, 2000. - С. 163-165. *Паршина О.Н.* Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России : Дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 Саратов, 2005. - 325 с. *Пешкова Т.В.* Прагмалінгвістичні аспекти літературно-критичної статті

сучасної німецької публіцистики: дисертація канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003. *Пироженко О. Г.* "Коммуникативная стратегия" как единица речевого общения / О. Г. Пироженко // Вісник Харківського державного університету. – 1998. – № 406. – С. 151-154. *Славова Л.Л.* Лінгвопрагматичні особливості сучасного американського політичного дискурсу / Л. Л. Славова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 17. – С. 233-234. *Токарева П.В.* Коммуникативные стратегии и тактики в учебном дискурсе // Вопросы современной филологии и методики обучения языкам в вузе и школе - Пенза, 2005. - С. 199-204. *Фролова І. Є.* Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: Монографія. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с. *Чорба О.П.* Автореф. дис... канд. філософ. наук 09.00.03; Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. — Одеса, 2007. — 16 с. — укр. *Ярхо А.В.* Комунікативна стратегія невпевненості в сучасному англomовному діалогічному дискурсі : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови" / А. В. Ярхо. – Харків, 2004 . – 20 с. *Brown P., Levinson S.* Politeness: Some universals in language usage. - Cambridge: University Press, 1987. - 345 p. *Dillard, J.P., Segrin, C. & Harden, J.M.* (1989). Primary and secondary goals in the interpersonal influence process. *Communication Monographs*, 56, 19-38.

БОГАТИРЬОВА О.Є.

(Приазовський держ. тех. ун-т)

**РІЗНОВИДИ АВТОРСЬКОЇ «ЧУЖОЇ»
МОВИ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ
НЕВЛАСНЕ-ПРЯМОЇ МОВИ ТА ВНУТРІШНЬОГО МОНОЛОГУ**

The issue deals with delimitation of free indirect discourse and interior monologue as species of alien speech. The criteria of the allocation of the FID and the IM in the English speaking literary discourse are analyzed and the inherent parameters of the phenomena under the study are identified.

Key words: *free indirect discourse, interior monologue, alien speech, criteria of the allocation, speech contamination.*

Сучасна лінгвістика тексту виходить з дискурсивного розуміння художнього тексту як «різномовлення», «багатоголосся», або «поліфонії», вписаних в певний соціокультурний контекст [Johnstone, с.269]. Проявляючи властиву кожному конкретному тексту концепцію взаємин категорій Свого і Чужого, чужа мова робить оповідь двоплановою або навіть багатоплановою, реалізуючи при цьому в художньому дискурсі не тільки план автора, але й план персонажа, що особливо важливо у зв'язку із актуальністю антропоцентричного підходу до вивчення англomовного художнього дискурсу. У художньому творі комунікативна задача знаходиться «в сфері естетичних значень, тобто в сфері відносин творця тексту до дійсності, в сфері його морально-естетичної філософії» [Бушмин, с.5-19]. При цьому суттєва особливість чужої мови полягає в тому, що цей мовний пласт виділяється в авторській мові специфікою